

INTERVIEW Politiecommissaris Peter van Os over gebiedsgebonden politie:

“MET DE GEBIEDS- GEBONDEN POLITIEZORG ZITTEN WE OP GOUD”

De relatie tussen politie en burgers is in Nederland zo slecht nog niet, vindt politiecommissaris Peter van Os. Een fijnmazige structuur van wijkagenten, en groeiende samenwerking zorgen doorgaans voor een goede verstandhouding. Deze gebiedsgebonden benadering moet volgens hem ook in de netwerksamenleving het uitgangspunt blijven, zonder dat het de enige oriëntatie is. “Maar de geografische oriëntatie moet wel de basis zijn, want het is altijd de vindplaats van de misdaad.” De Programmamanager Ontwikkeling Gebiedsgebonden Politie bepleit een participerende politie als tegenhanger van de participerende burger. “Samenwerking is een van de belangrijkste strategieën om vertrouwen op te bouwen.”

door Yvonne van der Heijden

De auteur is freelancejournalist.

Voor het goed kunnen functioneren van de politie staat één begrip centraal: onderling vertrouwen tussen overheid en burgers. Politiecommissaris Peter van Os komt er in dit interview met SECONDANT regelmatig op terug. De overheid

heeft volgens hem heel weinig vertrouwen in de burgers en dat vormt een belemmering bij het verbeteren van de sociale veiligheid. “Denk je werkelijk dat vijftigduizend politieagenten Nederland veiliger maken?”, werpt hij een retorische vraag op tafel. “Als bewoners zelf niets doen aan veiligheid, wat moet je als politie dan nog?”

Van collega's en andere betrokkenen bij het veiligheidsbeleid, krijgt Van Os wel te horen dat hij naïef is met zijn positieve kijk op mensen. "Je kunt het naïef noemen", zegt hij glimlachend. "Ik ben een nuchter mens. Ik weet van goed en kwaad in de maatschappij. Maar het is toch echt zo dat van alle mensen slechts een paar procent crimineel is. Waarom blijven wij dan ontkennen dat burgers zelf dingen kunnen doen?" Zijn opvattingen worden geschraagd door bijna veertig jaar ervaring in verschillende uitvoerende en leidinggevende functies binnen de politieorganisatie.

PASSIE

Sinds twee jaar bekleedt Van Os voor de Raad van Korpschefs de functie van Programmamanager Ontwikkeling Gebiedsgebonden Politie voor alle 25 politieregio's. Het is het terrein waar zijn passie ligt. "Bij gebiedsgebonden politie gaat het om een fijnmazige politieorganisatie die direct problemen oplost, samen met bewoners en andere professionals. Mijn meer dan gemiddelde belangstelling voor dit thema heeft waarschijnlijk te maken met mijn achtergrond.

“Iedere woonkern had politie-mensen die daar moesten wonen. Iedereen kende iedereen”

Ik ben in 1971 als 18-jarige begonnen bij wat toen nog de rijkspolitie heette. Je werkte met fijnmazige teams in kleinere dorpen. Iedere woonkern had politiemensen die daar moesten wonen. Iedereen kende iedereen. Dat helpt enorm bij het uitvoeren van het veiligheidsbeleid.”

WIJKAGENT

Gebiedsgebonden politie is niet nieuw. Nederland kent bijvoorbeeld al sinds de jaren zestig het instituut van de wijkagent die daaraan mede invulling geeft. Van Os: "In die jaren werd echter meer gesproken van de 'wijkzuster' die op het kruispunt stond en zijn koffieadresjes had in de wijk. Al met al paste de wijkagent niet bij wat de politie wilde uitstralen. Bij de vernieuwing in de jaren zeventig

is de wijkagent op de achtergrond geraakt, maar toch nooit helemaal weggeweest. Meestal kwam hij weer vol in beeld onder druk van het lokaal bestuur dat vroeg om een herkenbaar gezicht in de wijk. Midden jaren negentig, bij de reorganisatie van het politiebestedel, is de wijkagent weer omarmd als pijler van de politieorganisatie.”

In die tijd kreeg Van Os als districtchef in Arnhem het verzoek om voor de 'moderne' invulling van de wijkagent te gaan zorgen. Hij verdiepte zich in het onderwerp, las Amerikaanse vakliteratuur en ging naar de Verenigde Staten om zich op de hoogte te stellen van het werk van de *neighbourhood cop*.

“De Amerikaanse politie was gefocust op samenwerking met burgers en partners. Dat kenden wij niet. Onbewust deelde de politie in Nederland al wel heel veel met de burgers, maar als filosofie stond het niet scherp op ons netvlies. De Amerikaanse werkwijze vormde een belangrijke toevoeging op hoe wij over het politiewerk dachten”, blikt Van Os terug.

Bij de herziening van het politiebestedel in 1994, werd een landelijk politiekorps en 25 regionale korpsen gevormd en verviel het onderscheid tussen rijks- en gemeentepolitie. “Naast schaalvergroting om efficiënter te kunnen werken, was ook de invoering van vooruitgeschoven posten in de gemeenschap onderdeel van de reorganisatie. Dat kwam voort uit het idee dat samenwerking met buurtbewoners een bijdrage levert aan het beheersen van criminaliteit en het verhogen van het veiligheidsgevoel van de burgers. Het zogeheten *community policing* is dominant geworden in vrijwel alle korpsen. Op eigen kracht en niet omdat het werd opgelegd, want ieder korps ging weer op zoek naar zijn wortels van voor de reorganisatie. Het ging als een lopend vuurtje. Sinds eind jaren negentig kent de wijkagent een landelijk dekking.”

PRESTATIECONTRACTEN

De nadruk op samenwerking van politie met burgers liep eind jaren negentig aan de kostenkant uit de hand door een wildgroei aan platformen waarbij het vooral ging om het consulteren van de burger over de problemen die hij had in zijn leefomgeving.

“Daarmee graaf je je eigen graf”, stelt Van Os nu, “want als er meer vragen komen uit de gemeenschap moet je die als politie wel oplossen en dat kost meer geld.” De ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie grepen net na de eeuwwisseling in. Zij introduceerden prestatiecontracten in het veiligheidsbeleid, waarbij de financiering van de politie door het Rijk gekoppeld werd aan het behalen van doelstellingen. Van Os: “Resultaten werden belangrijk. Het sturen op aantallen, doorkruiste het beleid om als wijkagent samen met de bewoners vragen te formuleren. Er was vooral in de bovenkant van de organisatie heel veel ongelooft of resultaatgerichte sturing wel in praktijk te brengen was.”

Inmiddels is de kou grotendeels uit de lucht. Vijf jaar geleden is weer gekozen voor de gebiedsgebonden benadering als fundering van het politiebesteding. “Voor mijn omgeving was dat een verademing. Het idee was gegroeid dat de politie steeds meer de uitvoerder werd van landelijk beleid waaraan de lokale invulling ondergeschikt was. De minister heeft dat inmiddels ook gelogenstraft door deze kabinetsperiode vijfhonderd extra wijkagenten aan te stellen. Daarmee laat ze zien dat ze gelooft in de gebiedsgebonden politie als organisatiefilosofie. En ze heeft daarmee de regio's uit de dip getrokken waarin ze in de eerste jaren van deze eeuw terecht waren gekomen. Het is een erkenning dat je resultaten ook kunt bereiken in samenwerking met bewoners en ondernemers.”

BURGERPARTICIPATIE

Al met al is het geen wonder dat Van Os burgerparticipatie een warm hart toedraagt. “Als burgers in het verlengde van de overheid meehelpt met het uitvoeren van overheidstaken, vergroot dat het vertrouwen in de politie”, aldus Van Os. Maar Burgernet, SMS-alert en Amber-alert zijn voor hem maar een deel van het verhaal. “Bij burgerparticipatie blijft de politie dicht bij haar kerntaak en probeert burgers daarbij te betrekken. Kortom, het is samenwerking met burgers, maar vanuit de politie gedacht.”

“Als in een straat de bewoners hun krachten bundelen om een drugsdealer weg te krijgen, dan moet je dat als overheid niet lastig vinden”

Van Os vindt dat de rollen ook omgekeerd moeten kunnen worden. Hij pleit als tegenhanger van de participerende burger, voor een participerende politie die burgerinitiatieven ondersteunt. Van Os: “De politie moet burgers die initiatieven nemen om de veiligheid in hun omgeving te verbeteren, rugdekking geven en samenwerking stimuleren. Als in een straat de bewoners hun krachten bundelen om een drugsdealer weg te krijgen, dan moet je dat als overheid niet lastig vinden. Dan moet je kijken wat je als politie kunt doen om die mensen te helpen, aanvullend te werk gaan.” In beide gevallen is een goede relatie van de politie met de burgers een eerste vereiste. “Want de burger moet vertrouwen hebben in de politie.”

BUURTSIGNAAL

Buurtsignaal, een andere vorm van samenwerking tussen politie en burgers, zit volgens Van Os tussen de beide participatievormen in. “Dan heb je elkaar al gevonden en ga je samen het probleem analyseren om de juiste methode te kiezen die kan helpen het probleem op te lossen. In Eindhoven wordt er mee gewerkt.” Van Os doet op een experiment met Buurtsignaal in de wijk Woensel-West. Het lokale veiligheidsbeleid is daar vastgesteld in nauwe samenwerking met de bewoners, die hebben aangegeven welke problemen voor hen prioriteit hebben. Bij de aanpak werken bewoners, gemeente, politie, corporaties en welzijn samen, zodat de effectiviteit van de inzet wordt vergroot.

Onderzoek heeft aangetoond dat burgers zich door de Buurtsignaal-aanpak veiliger voelen. Van Os: “Dat is goed te verklaren, want als je een product op de behoefte van de burger richt, verhoogt dit het veiligheidsgevoel van mensen. Overigens is ook aangetoond dat het vertrouwen in de politie toeneemt. Dat komt omdat de passiviteit van

de burger is verminderd. De burger krijgt het gevoel dat iets aan de problemen kan worden gedaan. Dat geldt ook bij burgerparticipatie en politieparticipatie.”

“Een speelveld biedt de vrijheid om van partners te wisselen als het probleem erom vraagt. Dat kan bij het Veiligheidshuis niet”

“In het veiligheidsbeleid is het de kunst je omgeving te zien als een speelveld waar je steeds weer op zoek gaat naar de juiste partners om je probleem op te lossen”, omschrijft Van Os de ideale praktijk. Vanuit die optiek zet hij vraagtekens bij de overlevingskansen van het veel geroemde Veiligheidshuis, een samenwerkingsverband tussen betrokken organisaties onder regie van een gemeente.

“Na verloop van tijd lijkt het erom te gaan zoveel mogelijk partijen binnen te halen. Het risico is groot dat het Veiligheidshuis dan zelf partij wordt in plaats van dat het als speelveld dient. Een speelveld biedt de vrijheid om van partners te wisselen als het probleem erom vraagt. Dat kan bij het Veiligheidshuis niet. Als dertig partijen zijn aangesloten dan sla je naar binnen, dan wordt het een instituut, ambtelijk en bureaucratisch.”

ZOEKTOCHT

De zoektocht in het veiligheidsbeleid naar een evenwicht tussen handhaving en burgerbetrokkenheid spoort volgens Van Os met de ontwikkelingen in de Angelsaksische landen. “Het is een cyclus van een jaar of tien waarbij we van het ene uiterste naar het andere gaan. De nadruk op handhaving slaat op een gegeven moment weer door naar burgerbetrokkenheid. In Nederland gebeurt dit echter nooit extreem. Wij zoeken toch steeds op de inhoud, op hoe een wijkagent bezig is met handhaving en opsporing.”

Ook in de netwerksamenleving die zich ontwikkelt, moet worden vastgehouden aan het uitgangspunt van de gebiedsgebonden benadering, meent Van Os. Maar het mag niet de enige oriëntatie zijn. “De politie moet zich bijvoorbeeld ook richten

op doelgroepen, etnische gemeenschappen en stromen van geld en goederen. Maar de geografische oriëntatie moet wel de basis zijn, want het is altijd de vindplaats van de misdaad. Ook internet is zo'n vindplaats. Waar mensen een netwerk maken, moet de politie zijn. En dat is in de samenleving.” De relatie tussen overheid en burger is in Nederland heel anders dan in landen als Frankrijk

“De burger moet vertrouwen hebben in de politie.” / foto: Inge van Mill.

en België. “In die landen zie je nog restanten van het Napoleontische denken. De politie is daar het verlengstuk van de overheid. Voor de burgers is zij alles behalve hun vriend. Vergelijkbaar met Nederland in de jaren zestig”, aldus Van Os. In Nederland is de politie vanaf de jaren zeventig stap voor stap geïntegreerd geraakt in de samenleving. “De politie wilde meer zijn dan het zwaard van de overheid,

wilde maatschappelijk ingebed zijn. De bestuurlijke structuur in Nederland heeft daarbij geholpen. De logica van het Huis van Thorbecke, waarbij de minister op de bovenste verdieping waakt over een gedecentraliseerd bestuur, heeft er steeds in gezeten. De politie had een maatschappelijke verantwoordelijkheid, vandaar de functie van de burgemeester als korpsbeheerder.”

VISITEKAARTJE

Van Os karakteriseert de rol van de politie in Nederland als een ‘heel symbolische’. De commotie rond de hoge declaraties van hoofdcommissarissen zorgt niet alleen voor een negatief beeld van de politie maar heeft ook een slechte invloed op het veiligheidsgevoel van de burger. “De politie is het visitekaartje van de samenleving. Burgers moeten de politie kunnen zien als de belichaming van een rechtvaardige wereld. Mensen moeten er vanuit kunnen gaan dat de politie deugt. Als het beeld bestaat dat de politie niet deugt, dan maken de burgers zich zorgen. Politieagenten worden door de bonnetjesaffaires elke dag op straat wel drie keer aangesproken op het declaratiegedrag van hun meerderen. Dat is heel ernstig. Juist de politie moet zich van hoog tot laag bewust zijn van haar positie.”

“De politie moet, meer dan nu het geval is, haar weg zien te vinden in een genetwerkte samenleving”

Als Van Os gevraagd zou worden in het volgend kabinet plaats te nemen met het thema Politie in zijn portefeuille, dan zou hij het huidige, resultaatgerichte beleid voortzetten. “De mensen hebben recht op een politie die resultaten boekt en de politie wordt in toenemende mate afgerekend op het vertrouwen van de burgers. Samenwerking is een van de belangrijkste strategieën om vertrouwen op te bouwen. De politie moet, meer dan nu het geval is, haar weg zien te vinden in een genetwerkte samenleving. We mogen niet terugkeren naar de jaren zestig. Met de gebiedsgebonden politiezorg zitten we op goud.” <<